

Ara Pacis

-Bogdan Cacuci-

Împăratul Augustus la vârsta de 76 de ani a lăsat fecioarelor vestale patru manuscrise ce cuprindeau moștenirea sa spirituală. Acestea reprezentau: testamentul său, instrucțiunile pentru funeraliile sale, o descriere amănunțită a stării financiare a imperiului și testamentul spiritual (Index Rerum Gestarum), adică o evocare a edificiilor și acțiunilor notabile realizate de împărat de-a lungul vieții sale. Testamentul spiritual conținea la rândul său trei părți: o listă a onorurilor (honores) atât primite cât și refuzate de Augustus de-a lungul vieții, o listă a cheltuielilor pentru donații bănești și construcții publice și Res Gestae Proper (o listă a tuturor realizărilor sale de-a lungul a cincizeci și șapte de ani de viață publică). Conform dorinței sale Res Gestae au fost gravate pe plăci de aramă și montate la intrarea în mausoleul lui Augustus. După moartea împăratului, Res Gestae au fost transcrise și distribuite în provincii pentru a fi reproduse pe diverse monumente dedicate divinului împărat. Datorită acestei distribuiri avem norocul în zilele noastre să cunoaștem conținutul documentului, reconstituit din inscripții fragmentare aflate în câteva situri arheologice din fostele provincii romane.

În paragraful 12 din Res Gestae, autorul ne relatează: *„La întoarcerea mea din Spania și Galia, în timpul consulatelor lui Tiberius Nero și Publius Quintilius, după ce am reușit să rezolv problemele din acele provincii, senatul a hotărât ca un altar al Păcii Auguste să fie consacrat în apropiere de Campus Martius, în onoarea reîntoarcerii mele, și a ordonat ca magistrații, preoții și Virginele vestale să îndeplinească acolo un sacrificiu anual”*. Altarul în cauză a fost construit pe Via Flaminia, drumul pe care Augustus intrase în Roma venind dinspre nord. Asemănător exista un alt altar, Ara Fortunae Reducis¹, situat lângă Porta Capena marcând intrarea împăratului în capitală dinspre sud. Conform unui titlu de Dux Pacificus primit de Augustus în 27 î.Hr., împăratul împărțea numele onorific cu zeița Pax Augusta și atributul de a restaura pacea pe pământ. Întoarcerea lui Augustus din Spania și Galia a avut loc în 4 iulie a

Figura 1 -Ara Pacis in zilele noastre

anului 13 î.Hr, iar consacrarea templului a avut loc de ziua soției sale Livia, la 30 ianuarie anul 9 î.Hr. Așadar construcția a durat aproximativ trei ani și jumătate.

Ara Pacis consta dintr-un monument rectangular cu dimensiuni 10 x 11 m, construit din tuf și travertin placat cu marmură , având în interior un altar . Dispune de două intrări diametral opuse. Intrarea principală era din Câmpul lui Marte și presupunea urcarea a nouă trepte. Cea de-a doua intrare era din Via Flaminia, fără trepte , deoarece nivelul terenului era mai înalt. În interior altarul era înălțat pe o structură din patru trepte și este ornamentat cu grifoni pe părțile laterale, iar în partea superioară cu niște frize ilustrând scene de sacrificiu și fecioarele vestale . Basoreliefurile ce ornamentează monumentul exprima viziunile politice ale lui Augustus, aflat la apogeul puterii și aprecierii publice. O idee sugerată de acestea este cea de a continua reforma practicile civile și religioase ale cetățenilor. Cele două intrări sunt flancate de reprezentări ale mitului fondării orașului etern (Aeneas în Latium aducând sacrificii Penaților , găsirea lui Romulus și Remus în prezența tatălui lor - zeul Marte) respectiv de reprezentări ale misiunii Romei (Venera Genetrix sau Tellus cu darurile sale, zeița Roma așezată pe trofee de război). Pe laturile lungi sunt reprezentate procesiuni conținând figurile cele mai importante din clasa politică conducătoare a Romei. Pot fi astăzi identificați: Augustus, patru flamines maiores, un asistent, Agrippa, Gaius caesar, Lucius caesar, Livia, Tiberius, Octavia, Antonia Minor, Drusus, Antonia Maior, Germanicus, Lucius Domitius Ahenobarbus, Maecenas, Domitius și Domitia precum și diverși funcționari (lictori, consuli, pontifi). Forma templului - simplă, rustică, îngrădită cu ziduri ce simbolizează delimitarea zonei sacre - sugerează reîntoarcerea la vechile obiceiuri romane. Un alt scop al reprezentărilor de pe pereții templului este propaganda imperială. Augustus apare ilustrat într-o dublă ipostază: odată stând cu fața spre oraș dar fiind de descendență divină, din Venus și Aeneas, iar a doua oară ca fondator al unei familii de conducători ai Romei.

Figura 2 ilustrează o reconstituire a părții nordice a Câmpului lui Marte în jurul anului 14 d.Hr, la moartea lui Augustus. Pe Câmpul lui Marte aveau loc instrucțiile militare, curse de care sau ecvestre iar tinerii romani își desfășurau aici activitățile sportive. Totodată aici erau înmormântați eroii republicii pe cheltuiala publică, iar conform tradiției tot aici se înmormântau vechii regi. În extremitatea inferioară a imaginii poate fi văzut mausoleul lui Augustus , ridicat din ordinul său în 28 î.Hr. Este o construcție cilindrică cu o singură poartă cu trepte spre sud, flancată de pilaștri. Aici au fost expuse cel mai probabil tablitele cu faptele divinului Augustus. Alături de mausoleu, mai la stânga poate fi văzut Ustrinum, locul unde au fost incinerate rămășițele trupești ale lui Augustus .Via Flaminia² ,construita în 220 î.Hr și restaurată în 27 î.Hr la cererea lui Augustus leagă Ustrinum de Ara Pacis .

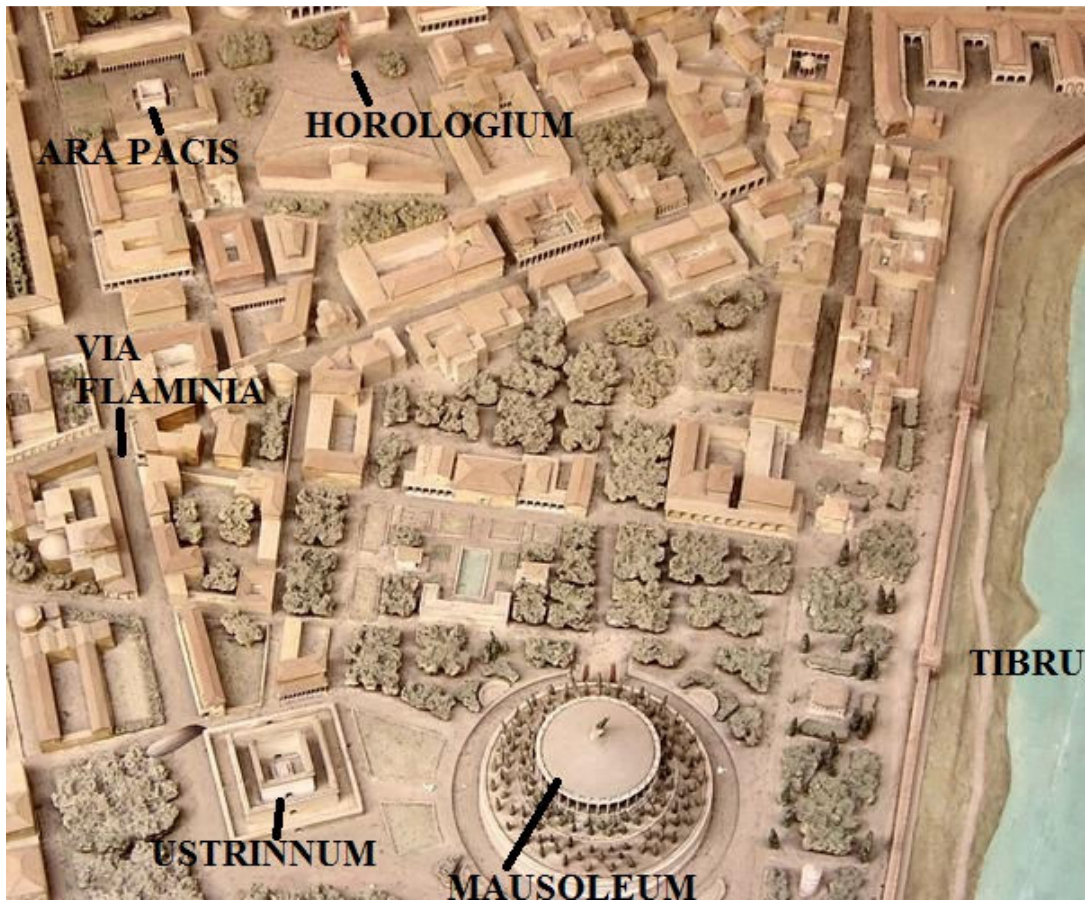

Figura 2 - Câmpul lui Marte -partea nordică

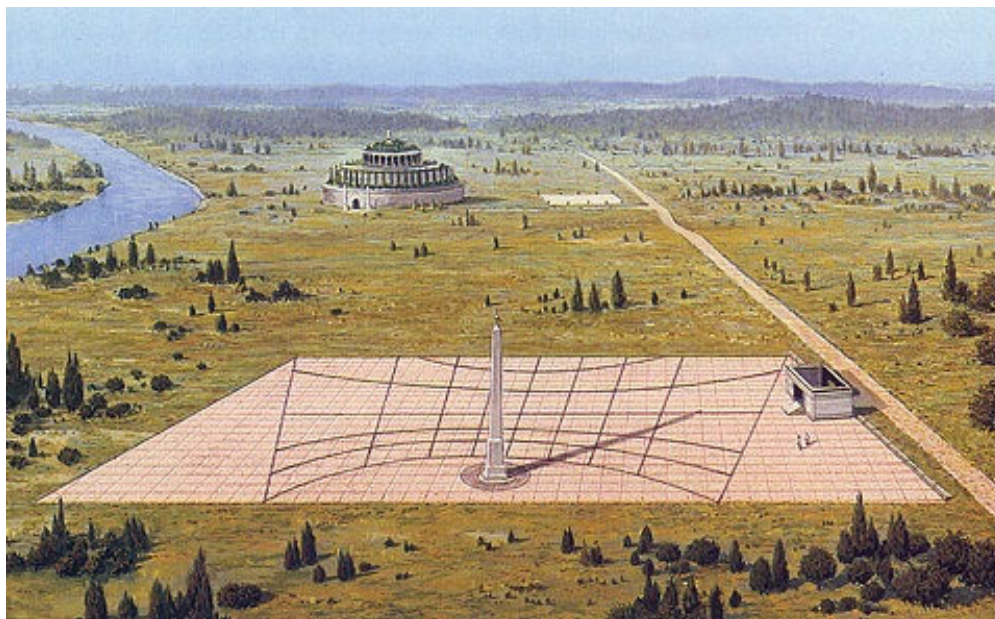

Figura 3 - Horologium, Ara Pacis și Mausoleul

Un element important în ansamblul arhitectural îl constituie Horologium, situat în apropierea templului Păcii. Acest Horologium era de fapt un ceas solar, alcătuit dintr-un obelisc

adus din Heliopolis în anul 10 î.Hr înconjurat de o zonă plană pavată cu travertin . Din loc în loc erau incizate niște marcaje ce corespundeau orelor, exista o linie mediană ce marca miezul zilei, precum și marcaje pentru anotimpuri. Templul Păcii era astfel amplasat față de Horologium încât pe data de 23 septembrie în fiecare an, ziua de naștere a lui Augustus, umbra orologiului se proiecta pe Ara Pacis ajungând foarte aproape de altar.

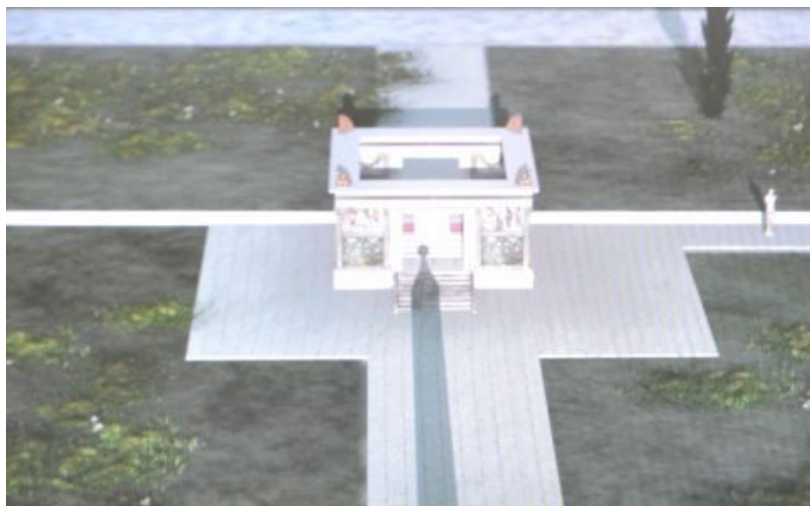

Figura 4 Umbra orologiului proiectată pe Ara Pacis

Deteriorarea monumentului a survenit destul de repede , peste aproximativ un secol . În decursul primului secol al erei noastre, inundații succesive ale Tibrului au început să afecteze monumentele din Câmpul lui Marte. Împăratul Domițian a fost nevoit să înalțe obeliscul orologiului și să fixeze din nou marcajul meridianului. În anul 80 zona a fost mistuită de un incendiu, care a deteriorat și mai mult monumentele. În jurul anului 123 Hadrian a înălțat nivelul terenului , construind un zid de protecție pentru Ara Pacis ,care începea sa se afle sub nivelul de călcare.De-a lungul secolelor V-XI atât obeliscul cât și Ara Pacis s-au deteriorat și acoperit cu pământ. În 1281-1287 peste Ara Pacis s-a suprapus construcția unei clădiri adiacente bisericii San Lorenzo in Lucina. Abia prin secolul XVI au fost descoperite câteva din blocurile de marmură aparținând Ara Pacis în incinta bisericii. În 1792 obeliscul , partial recuperat , a fost restaurat și montat în Piața Montecitorio din ordinul Papei Pius al VI-lea. Ara Pacis a fost redescoperit în 1859 cu ocazia unor lucrări de consolidare a palatului Fiano. În 1903 au avut loc primele săpături arheologice oficiale pentru decopertarea templului Păcii. În 1918 s-au făcut primele planuri de reconstruire a templului. Decizia de a construi templul Ara Pacis pe Lungotevere, lângă Mausoleul lui Augustus a fost luată de Benito Mussolini în 1937. Planurile de reconstrucție au fost întrerupte de război și reluate în 1996, templul fiind reconstruit și transformat în muzeu în 2003.

Templul Ara Pacis a beneficiat și de reprezentări numismatice. Astfel, el apare pe reversul unei emisiuni de ași a împăratului Nero . Această emisiune ,cu variațiuni mărunte ocupă numerele 456-461, la pagina 178 în determinantul RIC II³. Fără a intra în descrierea variantelor prezentăm în continuare tipul generic neronian:

Nero, AE As, Lugdunum, 65 d.Hr.

Avers: NERO CLAVD CAESAR AVG GER PM TR P IMP PP, bust laureat spre dreapta , glob la baza gâtului.

Revers: / ARA PACIS (în exergă), S-C în câmp la stânga și la dreapta , Altar cu partea superioară ornamentată, având panouri frontale decorate și uși duble central.

Referințe: RIC II ,pag 178, nr 160.

Figura 5 - As bătut de împăratul Nero având pe revers ARA PACIS, RIC I 460.

Este greu să dovedim azi cu certitudine că moneda reprezintă imaginea monumentului Ara Pacis, însă acest lucru este acceptat de aproape toți cercetătorii. Acest tip monetar se dovedește a fi prima reprezentare vizuală a templului Păcii. Imaginea templului Ara Pacis are anumite similitudini cu cea a Templului lui Ianus de pe alt tip monetar neronian. Este posibil ca tocmai acea presupusă Pace Terra Mariqve ce a determinat închiderea porților templului lui Ianus să fie evocată și prin baterea de monede cu reprezentarea templului Păcii. Templul lui Ianus se păstrează încă în zilele noastre, putând fi vizitat la Roma în Forumul Boarium la urcarea pe Palatin.

O altă reprezentare pe monedă ne-o dă un sestertiu de la Domițian din anul 85 . În acest caz este ilustrat împăratul voalat, sacrificând la poarta unui templu, însoțit de legenda PACIS. Se consideră cu mici rezerve că ar fi vorba de templul Păcii a lui Augustus.

Domitian, AE Sestertius, Lugdunum, 85 d.Hr.

Avers: IMP CAES DOMITIAN AVG GERM COS XI, bust laureat spre dreapta .

Revers: / Domițian în picioare spre stânga, purtând togă sacrificială ținând o pateră deasupra unui altar situat în fața unui mic templu. Înăuntru, o statuie a Minervei ținând un scut și o lance.

Referințe: BMC 363, 296; RIC II 277;

Figura 6 -Domitian -sestertius ilustrând pe revers pe împărat aducând sacrificii în fața templului Ara Pacis

Emisiunile numismatice reprezentând Ara Pacis se încadrează în așa-zisele emisiuni arhitecturale ale numismaticii antice. Ele ilustrează un temple menit a fi o incununare a campaniilor războinice atât străine cât și interne ale lui Octavian Augustus, campanii după care ar fi așteptat pacea mult dorită și de predecesorul său Iulius Caesar. Din păcate istoria a dovedit contrariul, secolele ce au urmat aducând cu ele noi și noi confruntări militare, împărați urcați pe tron de armată, amenințări pe granițe și în final destrămarea imperiului.

Bibliografie:

1. <http://www.forumancientcoins.com/numiswiki/view.asp?key=ara%20pacis>
2. <http://www.wildwinds.com/coins/ric/nero/t.html>
3. <http://articleserver.info/Hoelscher/Simontext.pdf>
4. <http://cdm.reed.edu/ara-pacis/chronology.php>
5. <http://www.romancoins.info/VIC-Buildings.html#Ara-Pacis>
6. http://commons.wikimedia.org/wiki/File:As-Nero-Ara_pacis-RIC_0562.jpg
7. <http://www.forumancientcoins.com/numiswiki/view.asp?key=ara%20pacis>
8. <http://cdm.reed.edu/ara-pacis/maps-1/>
9. http://www.livius.org/ro-rz/rome/rome_horologium.html
10. http://en.wikipedia.org/wiki/Solarium_Augusti
11. http://penelope.uchicago.edu/~grout/encyclopaedia_romana/romanurbs/horologium.html
12. <http://classics.mit.edu/Augustus/deeds.html>
13. http://www.classics.uwaterloo.ca/labyrinth_old/issue85/Whos%20Who%20on%20the%20Ara%20Pacis.pdf

¹ Vezi Res Gestae II

² Peste Via Flaminia se suprapune azi Via del Corso

³ C.H.V SUTHERLAND, Roman Imperial Coinage, London, 1984